

Özgün Makale (Araştırma)

Unique Article (Research)

Geliş Tarihi – Submitted: 01.04.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 03.06.2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Dostol, S. & Güller, E. (2021). Alışveriş merkezlerindeki tasarımın görme engelliler için uygunluğu: İzmir Ege Perla Alışveriş Merkezi örneği. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (1), 68-84.

ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNDEKİ TASARIMIN GÖRME ENGELLİLER İÇİN UYGUNLUĞU: İZMİR EGE PERLA ALIŞVERİŞ MERKEZİ ÖRNEĞİ

Sibel Dostol¹

Ebru Güller²

ÖZET

Görme engellilik, tüm tedavilerin sonucunda kişinin görüşünün 1/10 veya daha az olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Görme engelli, toplumun bir parçasını oluşturur ve kentsel mekanlarda aktif yaşantısı sağlanmalıdır. Engelli bireylerin sosyal hayata adapte olmaları ve kent içi mekanlarda rahat hareket edebilmeleri için yapıllı çevrede engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir. Kent, yapı, mekân, ürün ölçeğindeki çözümlerinde, engelli kullanıcılara uygunluk, öncelikli tasarım kararlarından biri olmalıdır. Bu koşullarda üretilen tüm hakların hukuki anlamda karşılık bulması için çalışmalar yapılmalıdır. Makaleye konu olan Ege Perla Towers ve Alışveriş Merkezi biri 46, diğeri 29 katlı ofis ve konut blokları ve alışveriş merkezi olarak tasarlanmıştır. 2016 yılında inşa edilen kompleks, yeni kent merkezi durumundaki Bayraklı ilçesinde yatırımcılarca da önemsenmektedir. Yenilikçi bir

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bina Bilgisi Doktora Programı, e.posta: sibel.dostol@ogr.deu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, e.posta: ebru.guller@deu.edu.tr

yaklaşımına sahiptir ve konut, perakende satış, spor, eğlence vb fonksiyonlar barındırmaktadır. Kent hareketlerinde gün içerisinde çok sayıda ziyaretçinin alışveriş merkezine uğraması beklenmektedir. Bu nedenle farklılaşan kullanıcı gereksinimleri yapı bütününe dikkate alınmalıdır. Çalışma kapsamında görme engelli bireylerin gereksinimlerine odaklanılmış, Ege Perla Alışveriş merkezinin görme engelli kullanıcılara uygunluğu değerlendirilmiştir. Çekilen fotoğraflar üzerinden öncelikle mevcut durum tespiti yapılmış, olumlu ve olumsuz yönler araştırılmıştır. Görme engelli bireylerin yapıya erişilebilirlikleri ve yapıda rahat hareket edebilmeleri gibi konularda bazı eksiklikler tespit edilmiş ve çalışma kapsamında sorunlara getirilen çözüm önerileri tablolaştırılarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Görme Engelli Bireyler, Erişilebilirlik, Alışveriş Merkezi.

SUITABILITY OF DESIGN IN SHOPPING CENTERS FOR VISUALLY IMPAIRED PEOPLE: İZMİR EGE PERLA SHOPPING CENTER CASE

ABSTRACT

Visually impaired is defined as the condition that the person's vision is 1/10 or less despite all treatments. Visually impaired is widespread in our society. For this reason, in order to adapt all visually disabled people to social life and in urban spaces, many important modifications should be made in the built environment in line with the needs of the visually disabled people. The construction of Ege Perla Towers and Shopping Center, which is the research subject of the article, was designed as offices and residential blocks with 46 and 29 floors, and as a shopping center in between 2013 and 2016. Architectural complex is located in Bayraklı district, which has been decided to be the new city center, and is expected to host many visitors. Within the scope of the study, the needs of visually impaired individuals were focused on the shopping Center, the current situation was first determined through the photos taken at the Ege Perla Shopping Center, and the positive and negative aspects were investigated. In conclusion, the problems within the scope of the study are stated and gave probable solutions.

Key Words: Visually Impaired People, Accessibility, Shopping Centers.

Görme Engellilik Kavramı

Görme engelliliği, tüm tedavilerin sonucunda kişinin görüşünün 1/10 veya daha az olması durumu olarak tanımlanabilmektedir. Görme engeli; kör, az gören ve görme yetersizliği olan olmak üzere üç kademedede açıklanmaktadır. Bu engele sahip bireyler; hissedilebilir yüzeyler, sesli uyarı ve betimleme sistemleri gibi düzenlemeler ve yardımcı kent elemanlarıyla yardıma ihtiyaç duymadan gündelik hayata adapte olabilmektedir. Kentteki yürüyüş yollarında düzenlenen bilgilendirmeler ya da sesli uyarı sistemi ile düzenlenen trafik lambaları bu uygulamalara örnek verilebilir (Dikel, 2019, s.64).

Görme duyusu bozukluğunun tanımlanmasındaki en temel faktör görme duyusundaki yeti-yitimi oranıdır. Tek veya her iki gözde tam veya kısmi görme kaybı yaşanması, görme bozukluğunun olması, göz protezi kullanımı, renk körlüğü veya gece körlüğü bulunması bu gruptaki örneklerdir. Türk Standartları Enstitüsü'nün tanımlamasına göre görme engelliler, görme fonksiyonlarının tamamını veya tamamına yakını kaybetmiş fiziki engele sahip kişilerdir (Orakcı, 2019, s.30). Görme bozukluğu yaşayan kişiler için sınırlandırılmış alan (alan kaybı); merkezi görüş kaybı ve çevresel görüş kaybı olarak iki gruba ayrılmaktadır (Orakcı, 2019, s.32).

Görme Engelli Bireylerin Topluma Adaptasyonu

DSÖ'nün uluslararası işlevsellik sınıflandırmasına göre bireyin sosyal hayata katılımı hem sağlık durumunun hem de çevresel (örneğin fiziksel ve sosyal çevre) ve kişisel faktörlerin, (örneğin cinsiyet, yaş, yaşamsal deneyim ve başa çıkma davranışları dahil) ve bu bağlamsal faktörler arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak tanımlanır. Katılım; kişiler arası etkileşimler, eğitim, iş/istihdam, rekreasyon ve boş zaman da dahil sosyal yaşamdaki rollerin aktif başarılması anlamına gelmektedir. Bireyin hayata katılımı, yaşam doyumu ve ruh sağlığı ile yakından ilişkilidir (Labbé ve diğer., 2018, s.848).

Görme bozukluğuna sahip kişiler, bağımsız olarak hareket edebilmek için, edindikleri duyuşal adaptasyonu, işitsel ve taktik bilgileri ve buldukları yerleri takip edip seyahat kararları alabilmek için bir alan hakkında önceden edindikleri duyuşal bilgileri kullanılmaktadırlar (Orakcı, 2019, s.40). Destek alma ihtiyacı, görme bozukluğunun kapsamı ve niteliğine, kişisel tercihe, aydınlatma koşullarına ve bölgeye olan aşinalığa

göre değişiklik göstermektedir. Destek alınacak unsurlar řu şekilde sıralanır: İnsan rehberi, uzun beyaz baston, köpek rehberi ve oryantasyon.

- İnsan rehberi ile görme bozukluğu yaşayan ya da görme engelli olan bir kişi, ev mekanlarında veya kent dolaşımlarında hareket edebilmektedir.
- Uzun beyaz baston; görme bozukluğu yaşayan çoğu kişi tarafından hareketlilik cihazı olarak kullanılmaktadır.
- Köpek rehberi, görme bozukluğu ya da kaybı yaşayan bireylerin %2'si tarafından kullanılmaktadır. Rehber köpekler, seyahat araçları olarak kullanılan ve özenle eğitilmiş hizmet hayvanlarıdır. Köpek, sağ, sol ve ileri gibi kişinin komutlarına yanıt verebilmektedir. Köpek, kişiyi engeller etrafında yönlendirir ve kaldırım veya merdivenlerde durur (Orakcı, 2019, s.38).
- Oryantasyon, kişinin mekân içerisinde konumunu tayin edebilmesidir. Hareketlilikle bir alanda güvenli bir şekilde seyahat edebilmeyi belirtmektedir. Eğitimin amacı, görme bozukluğu yaşayan bir kişinin hem tanıdık hem de yabancı olan çeşitli ortamlarda seyahat edebilmesi ve yeni rotalar öğrenebilmesidir (Orakcı, 2019, s.39).

Yukarıda değinilen destek unsurları mevcut çevrede erişilebilirliğin sağlanması yardımcıdır. Ancak temel olan mevcut çevrenin uygun koşullarda tasarımı ve uygulamasının sağlanmasıdır. Castells, maddi bir gerçeklik olarak mekânı, insan faaliyetinin bir kapsayıcısı olarak tanımlar. Hem politik hem de şehir planlama bakış açısıyla mekandaki etkileşimin insan ihtiyağlarıyla bağlantılı olduğunu belirtir. Herkesin topluma katılabilmesi için eşit fırsatlar sunulabilmelidir.

Kentsel ve kamusal mekanlar kaynaştırma ve katılımı vurgulayan kavramlarla tasarlanmalıdır (Castells, 1974,'ten alıntı yapan Tapia ve diğer., 2020). Kent, yapı, mekân ya da ürün ölçeğindeki çözümlenelerde engelli kullanıcılara uygunluk öncelikli tasarım kararlarından biri olmalıdır. Engelli bireylerin sosyal hayata uyum sağlamaları ve kent içi mekanlarda rahat hareket edebilmeleri için mevcut yapılı çevrede engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirmelerin yapılması da gerekmektedir. Bu koşullarda üretilen tüm hakların hukuki anlamda karşılık bulması için çalışmalar yapılmalıdır.

Görme Engelli Bireyler ve Erişilebilirlik

Erişilebilirlik bir kişi ile çevre arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra çevresel faktörler bir bireyin bağımsız yaşama derecesini tanımlamakta ve engelli kişilerin toplumdaki durumunu tanımlamada önemli olmaktadır. Erişilebilirlik konularına artan ilgiyle, deneysel araştırmalarda farklı kullanıcı grupları için daha erişilebilir ortamlar yaratma çabasına odaklanılmıştır. Böylece, toplumun farklı sektörlerinde pratik çözümler araştırılmakta ve yeni çözümler hayata geçirilmektedir (Iwarsson ve Ståhl, 2003, s.58).

Erişilebilirlik, kişinin sosyal yaşantısında, kentsel mekanlara aktif olarak katılabilmesi olarak tanımlanabilir. Engelli bireyler bu dahil edici kavramın birer temsilcileridirler. Engelli bireylerin erişilebilirliği sosyal yaşantının fiziksel ve sosyal niteliklerine ayrımcılığa uğramaksızın adapte olabilmeleri anlamına gelir. Erişilebilirlik kavramı ve ayrımcılık olgusu arasında bir ilişki bulunmaktadır. Engelleri nedeniyle toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik pek çok alanda ayrımcılığa tabi tutulan engelliler; devletin ve kentin kişilere sunduğu imkanlardan faydalanamamaktadır. Erişilebilirliğin hak ve özgürlükler boyutunda insan ve kent hayatına yansımaları ile ilgili olarak engellilerin yaşadığı ayrımcılıklar; bilgiye erişim, ekonomik erişilebilirlik ve fiziksel çevreye erişilebilirliktir (Yavuz, 2019, s.72).

Mimari ve iç mimari çözümler yerel yönetimlerin organizasyonu ve denetimi olmadan yeterince erişilebilir ve kullanılabilir değildir. Bu nedenle erişilebilirlik sorunu hala çözüm bekleyen bir tasarım ve kullanıcı sorunudur. Örneğin, Americans with Disabilities Act (ADA)'in 1992 yılında aşamalı olarak ABD'deki alışveriş merkezlerinde devreye soktuğu uygulamalar bile tam olarak erişilebilirlik kavramına uyum sağlamadığını göstermektedir. Erişilebilirlik sorunlarının çözümü için öncelikle mimarlık, iç mimarlık ve kentsel tasarım eğitim müfredatları yenilenmelidir. Ayrıca, mezuniyet sonrası eğitim ve konuyla ilgili sertifikalarla profesyonellerin erişilebilirlik ve kullanılabilirlik alanlarında uzmanlaşması teşvik edilmelidir (Usal ve Evcil, 2014, s.108).

Görme engelli kişilerin çevreyi algılamaları ve güvenli bir şekilde hareket edebilmesi için önem taşıyan iki kavram bulunmaktadır. İlk kavram algısal deneyimdir. Görme engelli kişiler hareket halindeyken olası tehlikelere karşı savunmasızdırlar. Bu olumsuzlukları sınırlı bir alan içinde fark edebilmeleri oldukça güçtür. Zeminde meydana gelen birkaç adım uzaklıktaki farklılıkların (seviye farkı, çukur vb.) beyaz baston ile algılanması ve

bunlara karşı tedbir alınması için algısal tecrübelerini kullanmaktadırlar. İkinci kavram ise bilişsel deneyimdir. Algısal deneyim yeteneğinin zayıf olması durumunda mekân ile ilgili bilgiler görme engellilerin daha önce benzer mekanlardaki tecrübesinden kazanılır (Mermer, 2020, s.23). Kent mekanlarında uygulanan benzer tasarımlar, görme engellilerin algısal deneyimlerinin olmadığı bir alan ile ilgili genelleme yapmalarına olanak tanımaktadır. Böylece, görme engelliler mekânsal algılamalarda meydana gelen değişikliklerin farkına varmakta ve fiziksel çevre içinde hareketlerine devam etmektedirler. Son kavram ise, hareket süresince izlenmesi gereken yol ve gerçekleştirilecek eylemler hakkında karar verebilmektir. Ayrıca, görme engelliler yer işaretlerini ve bilgi noktalarını kullanarak sistematik bir şekilde hareketi sağlayan problem çözme stratejisini belirlerler (Mermer, 2020, s.23).

Görme engellilerin mekânsal kurgusuna aşına olmadıkları bir alanda yaşadıkları problemlerin çözümü, daha önce elde ettikleri öğrenilmiş algısal ve bilişsel deneyim süreçlerinin işlenmesiyle sağlanmaktadır. Yön bulma sırasında görme engelliler, algısal olarak karşılaşılan farklılıkları ayırt etmekte ve belirli eylemler için belirli özelliklerin uygulanmasında algı faaliyetlerini ve bilişsel görevleri birleştirmektedir (Mermer, 2020, s.24). Mekânda bağımsız hareket edebilme, gizli ya da uzak oldukları için doğrudan algılanamayan yerleri yerelleştirme ve bu bilgiye dayalı yörüngeleri planlama yeteneği, günlük insan yaşamı etkinliklerinde de büyük önem taşımaktadır.

Mekânsal davranışların birçoğunun büyük ölçüde görsel algıya bağlı olduğunu iddia etmek için karmaşık deneylere başvurmaya gerek yoktur (Blanc ve Gaunet, 1997, s.21). Gözleri az görenler için görsel uyarıların varlığı ve uyarıların arka fonla kontrast olacak şekilde kullanılması güvenli erişilebilirlik açısından önemlidir. Bunun yanı sıra görme engelli bireyler kamusal alanda hareket ettiklerinde ve yön bulmaya çalıştıklarında işitsel ve dokunsal duyuuları öncelikli olmaktadır. Görme engelli bireyler normal görüşlü bireylere göre sese daha duyarlıdır ve ortamın akustik bilgisini daha iyi işleyebildiklerinden çevreyi normal görüşlü bireylere göre ses üzerinden daha ayrıntılı tanımlayabilirler. Bu yüzden yüksek kaliteli bir akustik ortam güvenli hareket ve yönlendirmede rehberlik edebilecek kritik bir faktör durumundadır (Mediastika ve diğer., 2020, s.1). Yüksek gürültüye sebep olan ses kaynaklarının bulunduğu bir çevrede, ses seviyesi dengelenmelidir. Birey için önemli olan akustik sinyallerin yoğun bir ses popülasyonunda maskelenmesine engel olunmalıdır. Kamuya açık alanlarda kurulu olan tabela ve yönlendirici işaretlerin eksikliği dikkate alındığında, az gören veya

görme engeli olan bireylerin, gezinmek için bir veya iki ayrı net sesi kullanabileceği düşünülerek yüksek kaliteli bir akustik ortam yaratılmalıdır (Mediastika ve diğer., 2020, s.2).

Görme Engelli Bireylerin Gereksinimlerinin Tasarıma Dahil Edilmesi

Mimarlık okullarındaki mimarlar ve öğrencilerle yapılan görüşmelerde, tasarım sürecinde beden genellikle kesin olarak belirtilmiş kartezyen boyutlar etrafında düzenlenmiş geometrik oranlarla karakterize edildiği tespit edilmiştir (Heylighen ve Herssens, 2014). Bu nedenle mimarların tasarım anlayışlarını nadiren insan vücudu ve onun çoklu düzenlemesiyle biçimlendirdiği sonucuna varmıştır. Uzamsal deneyimin gözle görüşe indirildiği ve bu durumun vücudun geri kalanının tasarımı tam olarak deneyimlemesini engellediği belirtilmektedir (Heylighen ve Herssens, 2014, s.320). Pallasma (2005), mekânın, maddenin ve ölçeğin kalitesinin çoklu duyuların bir kombinasyonu ile değerlendirildiği gerçeğine özellikle dikkat çeker. Bir mekânın görünüşü açıkça önemlidir ve aynı zamanda nasıl hissettirdiği, bir yerin kokusu ve sesi ise onu nasıl deneyimlediğimizde önemli rol oynamaktadır (Heylighen ve Herssens, 2014, s.320). Bu nedenle mimari tasarım plan kesit ve cephe çizimine indirgenemeyecek bir süreçtir.

Mevcut çevre koşullarına baktığımızda yön bulmada ortamdaki referanslara daha çok ihtiyaç duyan görme engelli bireylerin, mimari yapılardaki tasarım noksanlıkları nedeniyle zorluklar yaşadığı ortadadır. Örneğin ses algısını zorlaştıran bir mekân düzenlemesi yön bulmaya çalışan handikaplı bir birey için kafa karışıklığına neden olmaktadır. Ayrıca, diz seviyesinin altındaki engeller, kaldırım ve cadde arasındaki net olmayan tanımlamalar ve geniş cam cephelerin tümü, kısmen gören veya görme engelli kişiler için potansiyel tehdit unsurlarıdır. Görme engelli bireylerin kullanımına uygun bir çevre tasarlanırken bu tehlikeler dikkate alınmalıdır (Walden, 2008, s.34). Renk, doku, malzeme, ışık, akustik konfor gibi yapıyla ilgili tüm duyuşsal nitelikler, bir tasarımcı tarafından amaca ve mekan fonksiyona uygun kullanılarak proje sürecine dahil edilmelidir. Böylece yalnız görme engellilerin değil tüm kullanıcıların farklılaşan gereksinimleri ve ihtiyaç duydukları uyarılar karşılanmış olur. Sonuç olarak, herkes için tasarım anlayışının gözetilmesine dikkat edilmeli, evrensel tasarım ilkelerine uyum sağlanmalıdır.

Alışveriş Merkezi Tasarımları ve Görme Engelli Bireyler

Madanipour'a göre kamusal alanlar, vatandaşların bir araya geldiği ve sosyalleştiği önemli kentsel çevreler durumundadır. Bu nedenle, sadece sokaklar, parklar ve meydanlar gibi halka açık alanların değil, aynı zamanda alışveriş alanları, sinema, tiyatro vb. eğlenceli ve boş zaman geçirmek için kullanılan mekanların da herkes için erişilebilir olması gerekmektedir (Madanipour, 1996,'dan alıntı yapan Usal ve Evcil, 2014).

Günümüz koşullarında alışveriş merkezleri yalnızca tüketim yerleri olarak değil aynı zamanda boş zaman etkinliklerinin gerçekleştirildiği yoğun kamusal alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle alışveriş merkezlerinde erişilebilirlik önemli bir mimari tasarım girdisi olarak dikkat çekmektedir (Usal ve Evcil, 2014, s.107).

Alışveriş merkezlerinde iç mekân tipolojisi mekânsal davranışı belirlemektedir. Alışveriş merkezlerinin iç mekân tipolojisinde belirlenen en temel bileşimden biri "mall" olarak adlandırılan mağazaların sıralandığı geçitlerdir. "Geçitler", geleneksel alışveriş çevrelerindeki yaya patikalarının bina içindeki yansımasıdır (Şahin, 2011, s.59).

Alışveriş merkezlerinde yaygın olarak karşımıza çıkan doğrusal (lineer) iç mekanlar; mekanların çizgisel(doğrusal) bir şekilde planlandığı, katlar arasında bağlantıların ve geçitlerin birbirinden çeşitli galerilerle ayrıldığı mekân biçimleridir. Alışveriş merkezi büyüdükçe birden çok galeriye bağlanan birden çok geçit olması durumu ve tasarımının tekdüzeliği, ziyaretçiler için mekânın daha az çekici bir alana dönüşmesine neden olabilmektedir. Ziyaretçilerin alışveriş merkezlerinde, özellikle de çok katlı ve farklılaşan kullanımlara (yeme-içme, alışveriş, sinema, eğlence, vb.) sahip yapılarda, mekanların bulunmasında zorluk çekmesi tipik olarak yapının işleyiş sorunudur. Bu durum sınırlı sesli yönlendiriciler ve tabelaların bulunduğu alışveriş merkezlerinde görme engelli bireylerin karşılaşacakları durumları daha da zorlaştırmaktadır.

Özel ihtiyaçları olan engelli bireyler, tasarım maliyetleri ve uygulama karmaşıklığı nedeniyle genellikle göz ardı edilen herkes için tasarım anlayışının terk edildiği projelerde ve diğer kamusal mekanlarda zorluk çekmektedirler ve sosyal hayattan soyutlanmaktadır (Mediastika ve diğer., 2020, s.1). Bunu önlemek için alışveriş merkezlerindeki yönlendirme ve bütünündeki algının kolay okunabilmesi özelliği ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2011, s.19). Mimari yapıda iyi uygulanmış bir sirkülasyon ile, kullanıcının mekânı doğru algılamasını ve okuyabilmesini sağlamak önemli bir

faktördür. Alışveriş merkezinin planlanmasında kullanıcı için basit ve anlaşılır olması amaçlanmalıdır. Bu nedenle, dikey ve yatay sirkülasyon sistemlerinin konumunun, yeme-içme mekanlarının diğer mekân öğelerinden nasıl ayrıldığı ve mağaza türlerinin bunların içinde nasıl kümелendiğinin planlanması üzerinde özellikle durulması gerekir (Azarnezhad, 2018, s.34).

İzmir Ege Perla Alışveriş Merkezi

Ege Perla Towers ve Alışveriş Merkezi inşaatına 2013 yılında başlanmıştır. 2016 yılında tamamlanan mimari kompleks, 46 ve 29 katlı ofis ve konut blokları ve alışveriş merkezi olarak tasarlanmıştır. Binaların konut, perakende satış ve spor tesisleri fonksiyonları bulunmaktadır. İnşaat alanı yaklaşık 55.000 m²'dir.

Ege Perla Alışveriş Merkezi, yenilikçi yaklaşımı ve yeni kent merkezi olması kararlaştırılan Bayraklı ilçesinde yatırımcılar tarafından önemsenen ve pek çok ziyaretçiye ev sahipliği yapmaya hazırlanan bir yapıdır. Kent yaşantısında çok sayıda ziyaretçinin gün içerisinde alışveriş merkezine uğraması hedefiyle tasarımda pek çok yenilikçi mimari cephe unsurlarına yer verilmiştir. Ancak, Ege Perla alışveriş merkezinde, görme engelli bireylerin yapıda rahat hareket edebilmesi ve yapıya erişilebilirlikleri gibi konularda bazı eksiklikleri tespit edilmiştir. Yapılan tablolarda, Ege Perla Alışveriş merkezinde çekilen fotoğraflarla mevcut durum tespit edilmeye çalışılmış ve olumlu bulunan durumlara değinilmiş ve mevcut durumu iyileştirmek adına çözüm önerileri sunulmuştur.

<u>Mimari Öge Görünümü</u>	<u>Mevcut Durum Tespiti</u>	<u>Uygulama Önerisi</u>
	<p>Açık dolaşım alanlarında kot farklarının olmaması ve malzeme farkıyla yüzey ayrışmalarının yapılması olumludur.</p> <p>Yağmur sularının yüzeyleri kaygan hale getirmesi ve bu durumun görme engelliler (ve kısmi görüş kaybı yaşayanlar) için tehlike oluşturması sıkıntılıdır.</p>	<p>Zemine su birikimini önleyecek ızgaralar uygulanabilir.</p> <p>Açık alanlar, mümkün olduğunca ortak dolaşım güzergahlarıyla çakışmalıdır. Kullanıcı erişimi için düzenlenen alternatif güzergahlar, ortak dolaşım güzergahına mümkün olduğunca yakın olmalı ve hissedilebilir yüzey uygulaması yapılmalıdır.</p>
	<p>Yükseklik farklarının görünürlüğü yetersizdir. Kaldırım yüksekliğinin zeminde işaretlenmemiş olması ve aralıklı dubaların varlığı düşmelere neden olabilir. Ancak siyah dubaların zeminle kontrastlığı olumludur.</p> <p>Ortak sirkülasyon alanları ile açık alanların bağlantısının görme engelliler için kesintili olması söz konusudur.</p> <p>Açık mekânlarda aydınlatmalar yetersiz kalmaktadır.</p>	<p>Kaldırım yüksekliğinin görünür işaretlemelerle farkedilebilir hale getirilmesi uygun olacaktır.</p> <p>Kaldırım yüksekliği olmayan durumlarda malzeme farkıyla ve hissedilebilir yüzey uygulaması ile mekansal ayırım sağlanabilir.</p> <p>Yeterli aydınlatma sağlanmalıdır. Gece algısı için zemine de aydınlatma eklenmelidir.</p>
	<p>Merdiven basamaklarının görünürlüğü yetersizdir. Yükseklik farkları kullanıcılar üzerinde tehlike oluşturabilmektedir.</p> <p>Zemine işaretlemelerin olmaması ve aralıklı dubaların varlığı düşmelere neden olabilir. Ancak dubaların zeminle zıt renklerde olması olumlu bir tasarım kararıdır.</p> <p>Giriş ve açık alanlardaki aydınlatmalar kullanıcılar için yetersiz kalmaktadır.</p>	<p>Merdiven basamaklarında yapılabilecek farkedilebilir işaretlemelerle olası düşme tehlikeleri önlenebilmektedir.</p> <p>Kaldırım yüksekliğinin görünür işaretlemelerle farkedilebilir hale getirilmesi uygun olacaktır.</p> <p>Hissedilebilir yüzey uygulaması ile mekansal farklılıklar belirgin hale getirilmelidir.</p> <p>Giriş ve açık alanlardaki aydınlatmalar düzenlenmelidir. Yapılan yönlendirmelerle kullanıcıların hareketleri kolaylaştırılmalıdır.</p>

Tablo 1: Ege Perla Alışveriş Merkezi Açık Alan Analizi

<u>Mimari Öge Görünümü</u>	<u>Mevcut Durum Tespiti</u>	<u>Uygulama Önerisi</u>
	<p>Otopark girişinde yapı renginin zeminle kontrast oluşturacak şekilde koyu bir renkte olması olumludur. Ancak yapı elemanlarının kontrast renklerde olmaması; kısmi görüş kaybı yaşayan bireylerin zorluk çekmesi ve mekân algılarının düşmesine neden olabilir. Yeterli ışıklandırma bulunmamaktadır.</p>	<p>Zemin ve duvarlarda kontrast renklerin tercih edilmesi uygun olur. Pencere profilleri, kapılar ve vitrinler kontrast renklerde olmalıdır böylece görme engellilerin mekanları ve tehlike oluşturabilecek cam yüzeyleri algılaması kolaylaşır. Otopark girişlerinde yeterli ışıklandırma yapılmalıdır.</p>
	<p>Giriş kapılarının (cam yüzeylerin) görme engelli bireyler için fark edilebilir olmaması tehlike yaratmaktadır. Yükseklik farklarının görünürlüğü yetersizdir.</p>	<p>Gerekli alanlarda, görme engelli (ve kısmi görme kaybı yaşayan) bireylerin cam yüzeylere çarpıp zarar görmesini engellemek için cam yüzeylerde 15 cm parapet yükseklikleri bulunmalıdır. Pencere profilleri, kapıların ve yapının mimari öğeleri kontrast renklerde olmalıdır. Böylece görme engellilerin mekanları ve tehlike oluşturabilecek cam yüzeylerin algılanması kolaylaşmaktadır. Yükseklik farkları görsel ve dokunsal uyarılarla belirtilmelidir.</p>
	<p>Ortak sirkülasyon alanları ile açık alanların bağlantısında görme engelliler için rehberlik edecek işaretlemelerin bulunmaması nedeniyle kesintili olması söz konusudur. Yaklaşım net olarak algılanamamaktadır. Açık mekanlarda aydınlatmalar yetersizdir.</p>	<p>Açık alanlar, olabildiğince ortak dolaşım güzergahlarıyla çakışmalıdır. Kullanıcı erişimi için düzenlenen alternatif güzergahlar, ortak dolaşım güzergahına olabildiğince yakın olmalı, hissedilebilir yüzey uygulaması yapılmalıdır. Ortak açık alanlarda ve sirkülasyon alanlarında yeterli aydınlatma sağlanmalıdır. Gece algısı için zemine de aydınlatma eklenmelidir.</p>

Tablo 2: Ege Perla Alışveriş Merkezi Giriş Dış Mekan Yaklaşım Analizi

<u>Mimari Öge Görünümü</u>	<u>Mevcut Durum Tespiti</u>	<u>Uygulama Önerisi</u>
	<p>Girişin geniş cam yüzeyleri ile aydınlık olması olumludur.</p> <p>Giriş kapılarının (cam yüzeylerin) görme engelli bireyler için fark edilebilir olmaması çözümlenmelidir.</p>	<p>Cam yüzeylerde 15 cm parapet yükseklikleri bulunmalıdır.</p> <p>Duvar, tavan zeminde kontrast renklerin kullanılması vb. ile algılanabilirlik artırılabilir.</p>
	<p>Açık alanlar ve mağaza koridorları (sirkülasyon alanları) birbirinden kopuk kalmaktadır.</p> <p>Bu alanları birbirine bağlayan hissedilebilir yüzey uygulamaları bulunmamaktadır.</p>	<p>Açık alanlar ve mağaza sirkülasyon geçitleri yani açık ve kapalı ortak dolaşım güzergahları birbirleriyle bağlantılı tasarlanmalıdır.</p> <p>Yapıya erişim için düzenlenen alternatif güzergahlar, ortak ana dolaşım güzergahına mümkün olduğunca yakın olmalıdır.</p> <p>Bu alanlar hissedilebilir yüzeylerle tanımlanıp, görme engelli bireyler için kullanışlı hale getirilmelidir.</p>
	<p>Giriş kapıları (cam yüzeylerin) görme engelli bireyler için fark edilebilir değildir.</p> <p>Gözleri az görenlerin görsel algısını yanıltacak zeminde keskin gölgelemeler mevcuttur.</p>	<p>Duvar, tavan, zeminde kontrast renkler kullanılabilir.</p> <p>Pencere ve kapı kasası ile kanat profillerinin renkleri, yapının zemin ve duvar renkleri ile kontrast oluşturacak şekilde kullanılabilir.</p> <p>Algılanabilirlik artırılmalıdır.</p> <p>Işık-gölge kontrolü sağlanmalıdır.</p>

Tablo 3: Ege Perla Alışveriş Merkezi Giriş İç Mekan Kontrol Bölümü Analizi

<u>Mimari Öge Görünümü</u>	<u>Mevcut Durum Tespiti</u>	<u>Uygulama Önerisi</u>
	<p>Zeminde farklılaşan mekanlara yönelik malzeme değişimi olumludur.</p> <p>Alışveriş koridoru boyunca tavandaki kesintisiz aydınlatma yönlendirme açısından olumludur.</p> <p>Girişten yürüyen merdivenlere, mağazalara ve diğer alanlara yönlendirici işaretlemeler eksiktir.</p> <p>Açık çatı nedeniyle yağmur suları sorun olabilir.</p>	<p>Zeminde mat kaymaz malzemeler uygulanmalıdır.</p> <p>Yönlendirici işaretlemeler yapılmalıdır. Tabelalardaki tüm uyarı ve işaretlemeler algılanabileceği bir fon üzerinde doğru boyutlarda olmalıdır.</p> <p>Yağmur tahliye ızgaraları konulmalıdır.</p>
	<p>Antrelere sahip olan alışveriş merkezinin akustik yönden yetersiz olması ve görme engelli bireylerin kalabalık ve geniş alanlarda gürültüyle yönlerini bulamaması söz konusudur.</p> <p>Görme engellilerin kullanabileceği merdivenlerin basamak aydınlatmaları bulunmamaktadır.</p>	<p>Mekanın akustik algısını düzenlemek için hem form tasarımı hem de uygun yapı malzemelerinin kullanımı tasarım sürecinde değerlendirilmelidir.</p> <p>Merdiven alanlarında sabit ve dolaşıma engel olmayacak aydınlatma elemanlarının kullanılması uygun olur.</p>
	<p>Dolaşım hatlarının olabildiğince düz devam ediyor olması olumludur.</p> <p>Dolaşım alanlarında yapının statik elemanları görme engelliler için tehlike oluşturmaktadır.</p>	<p>Merdiven alanlarında sabit ve dolaşıma engel olmayacak aydınlatma elemanları kullanılmalıdır.</p> <p>Ritmik devam eden yapının statik elemanlarının sirkülasyon alanlarında problem yaratmaması için uyarıcı işaretlerle önlem alınması uygun olacaktır.</p>

Tablo 4: Ege Perla Alışveriş Merkezi Dolaşım Alanı Analizi

Mimari Öge Görünümü	Mevcut Durum Tespiti	Uygulama Önerisi
	<p>Alışveriş koridorunun olabildiğince düz devam ediyor olması olumludur.</p> <p>Otomatik açılan kapılar kullanımda kolaylık sağlamaktadır.</p> <p>Mağaza vitrinlerinin, kasa ve kapı profillerinin giriş algısı açısından tanımlayıcı olmaması ve cam yüzeylerin fark edilmesinde güçlüklerin yaşanması birtakım kazalara neden olabilir.</p>	<p>Pencere profillerinin, kapılar ve vitrinlerin kontrast renklerde kullanılmasıyla görme engellilerin mekanları ve tehlike oluşturabilecek cam yüzeyleri algılaması kolaylaşabilir.</p> <p>Görme engellilerin (ve kısmi görme zorluğu çekenlerin) mağaza ve alışveriş merkezinin diğer mekanlarını algılaması için yapı ve dükkanlarda mimari öğelerin renk kontrastlığına önem verilmelidir.</p>
	<p>Alışveriş koridorunun olabildiğince düz devam ediyor olması olumludur.</p> <p>Otomatik açılan kapılar kullanımda kolaylık sağlamaktadır.</p> <p>Cam yüzeylerin farkedilmesinde ve kapı girişlerinin görünürlüğünde problemler bulunmaktadır.</p>	<p>Pencere profillerinin, kapılar ve vitrinlerin kontrast renklerde kullanılmasıyla görme engellilerin mekanları ve tehlike oluşturabilecek cam yüzeyleri algılaması kolaylaşabilir.</p> <p>Cam yüzeylerde standartlara uygun, farkedilmeyi kolaylaştıran işaretlemeler yapılmalıdır.</p> <p>Mekandaki duvar köşelerinin de kontrast bir renk ile tanımlanması tasarımın bir parçası olarak ele alınabilir.</p>
	<p>Antrelere sahip olan alışveriş merkezinin akustik yönden yetersiz olması ve görme engelli bireylerin kalabalık ve geniş alanlarda gürültüyle yönlerini bulamaması söz konusudur.</p>	<p>Mekanın akustik algısını düzenlemek için hem form tasarımı hem de uygun yapı malzemelerinin kullanımı tasarım sürecinde değerlendirilmelidir.</p>

Tablo 5: Ege Perla Alışveriş Merkezi İç Mekan Analiz

SONUÇ

Görme engelli bireyler toplumda azımsanmayacak bir orana sahiptir. İnsani bir gereksinim olan erişilebilirlik kavramıyla herkesin topluma adaptasyonu ve kent mekanlarında rahat dolaşimleri sağlanmalıdır. Kentsel ölçekte yeni kamusal mekân tanımlarına en büyük örneklerden olan alışveriş merkezleri, görme engelli bireyler tarafından ziyaret edilmektedir.

Ancak, toplumda ve kentsel mekanlarda görülen aksaklıklar ve eksikler alışveriş merkezlerinde de tespit edilmektedir. Bu makale ile konuya dikkat çekilmiş, çoğu zaman ihmal edilen görme engelli bireylerin gereksinimlerini daha iyi anlamak adına kamusal yapılarda erişilebilirlik günümüzde oldukça önem kazanmış olan alışveriş merkezleri üzerinden örneklenerek sorgulanmıştır.

Ege Perla Alışveriş Merkezi analiziyle, görme engelli bireylerin mimari yapıyı daha rahat kullanabilmesi ve bu analizle birlikte genel olarak erişilebilirlik kavramı görme engelli bireyler ekseninde tartışılmıştır.

Sonuç olarak görme engelli gereksinimlerinin tasarım ve uygulama sürecinde dikkate alınması, mümkünse katılımcı bir yaklaşımla görme engelli bireylerin tasarım sürecine de dahil edilmesi ve yapı kullanım sürecinde de geribildirimler üzerinden değerlendirmeler yapılarak gerektiğinde iyileştirmelerin de yapılması bu konunun mimari tasarım pratiğinde yer edinebilmesi adına vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Azarnezhad, F. (2018). The Effects Of Legibility And Space Hierarchy On Wayfinding Accuracy; The Case Of Zorlu Center Shopping Mall. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Blanc, C. T., Gaunet, F. (1997). Representation of space in blind persons: vision as a spatial sense? American Psychological Association, Inc., 121(1), 20-42.
- Dikel, Y. (2019). Evrensel Tasarım Kapsamında Kullanıcıların İç Mekân Donatılarına Erişebilirliğinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

- Heylighen, A., Herssens, J. (2014). Designerly ways of not knowing: what designers can learn about space from people who are Blind. *Journal of Urban Design*, 19(3), 317-332.
- Iwarsson, S., ve Ståhl, A. (2003). Accessibility, usability and universal design-positioning and definition of concepts describing person-environment relationships. *Disability and Rehabilitation*, 25(2), 57-66.
- Labbé, D., Poldma, T., Fichten, H., C., Kehayia, E., Mazer, B., McKinley, P., Rochette, A., Swaine, B. (2018) Rehabilitation in the real-life environment of a shopping mall. *Disability and Rehabilitation*, 40(7), 848-855.
- Mediastika, C., Sudarsono, A., Kristanto, L. (2020): Indonesian shopping malls: a soundscape appraisal by sighted and visually impaired people. *Architectural Engineering and Design Management*.
- Mermer, Ü. (2020). Devlet Hastaneleri Poliklinikleri ve Yakın Çevrelerinin Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik, Ulaşılabilirlik ve Kullanılabilirlik Kapsamında İncelenmesi (Gaziantep Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Orakcı, M. (2019). Kentsel Yaya Mekânında Erişilebilirliğin İnsanın Algısal Hallerinden Görme Duyusu Kapsamında İrdelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, F. (2011). Günümüz Alışveriş Merkezlerinde Kentsel Kamusal Mekân Olgusu. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tapia, E., Rodriguez, M., Jarrin, D., Vizcaino, J., Ayarza, C. (2020). Specialized design architectural objects for the rehabilitation of people with visual disabilities. *Proceedings of International Structural Engineering and Construction Holistic Overview of Structural Design and Construction*.
- Türkmen, A. (2018). Otel Ortak Alanlarının Engelli Kullanıcılara Yönelik Kurgulanması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Walden, K. (2008). Architecture for the Visually Impaired: design of a Society for the Blind. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KwaZulu-Natal Üniversitesi, Durban.

Usal, S., Evcil, A. (2014). The accessibility in shopping centres: the cases of Istanbul Profilo and Kozzy Malls. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*. 2(1), 97-109.

Yavuz, N. (2019). Engelli Hakları ve Engellilerin Kente Erişebilirliğinin Kentli Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.